

(levandulový olej) jsou obsaženy hlavně ve žláznatých chlupech kalicha. Pochází ze z. Středomozí, u nás pěstována v teplejších oblastech a chráněných polohách. Vyžaduje lehčí půdu s obsahem vápníku, těžké půdy nejsou vhodné. Rozmnožuje se výsevem nebo dělením rostlin. V teplejších oblastech občas zplaňuje, např. Oře-

chovice pod Velkým Kosířem, Nesalovice u Ivančic, Křtiny, Buchlovice, Libava, Humpolec. Na květy se sklízí za plného květu. K pěstování jsou povoleny kultivary Krajová a Beta. Méně často se pěstuje kříženec lavandina, *L. × intermedia* EMERIC ex LOISEL. (*L. angustifolia* × *latifolia* VILL.).

34. *Salvia* L. – šalvěj *)

Salvia LINNAEUS Sp. Pl. 23, 1753. – Syn.: *Horminum* MILL. Gard. Dict. Abr., ed. 4, 1754. – *Sclarea* MILL. Gard. Dict. Abr., ed. 4, 1754. – *Covola* MED. Staatswirthsch. Vorles. Churpfälz. Phys.-Ökon. Ges. 1:227, 1791 vel Philos. Bot. 2:67, 1791. – *Jungia* HEISTER ex MOENCH Meth. Pl. 378, 1794, nom. illeg., non L. fil. 1782. – *Schraderia* HEISTER ex MED. Philos. Bot. 2:40, 1791, nom. rejic., non *Schraderia* VAHL 1797, nom. cons. – *Stiefia* MED. Staatswirthsch. Vorles. Churpfälz. Phys.-Ökon. Ges. 1:200, 1791 vel Philos. Bot. 2:40, 1791. – *Salvia* sect. *Aethyopys* BENTHAM Bot. Misc. 3:373, 1833. – *S.* sect. *Drymosphace* BENTHAM Bot. Misc. 3:373, 1833. – *S.* sect. *Hemisphace* BENTHAM Bot. Misc. 3:374, 1833. – *S.* sect. *Plethiosphace* BENTHAM Bot. Misc. 3:373, 1833. – *Crolocos* RAFIN. Fl. Tellur. 3:93, 1837. – *Megyathus* RAFIN. Fl. Tellur. 3:93, 1837. – *Aethiopis* (BENTHAM) OPIZ Sezn. Rostl. Květ. Čes. 11, 1852. – *Drymosphace* (BENTHAM) OPIZ Sezn. Rostl. Květ. Čes. 38, 1852. – *Hemisphace* (BENTHAM) OPIZ Sezn. Rostl. Květ. Čes. 50, 1852. – *Plethiosphace* (BENTHAM) OPIZ Sezn. Rostl. Květ. Čes. 75, 1852. – *Polakia* STAPF Denkschr. Akad. Wiss., cl. math.-natur., 50:43, 1885. – *Arischrada* POBED. Nov. Sist. Vysš. Rast. 9:247, 1972.

Lit.: DESJATOVA-ŠOSTENKO N. A. (1932): Kritičeskaja zametka o *Salvia dumetorum* Andr. Izv. Bot. Sada 30:669–671. – HRUBÝ K. (1934): Zytologie und Anatomie der mitteleuropäischen Salbei-Arten. Beih. Bot. Cbl. 52:298–380. – HRUBÝ K. (1941): Untersuchungen von zwei *Salvia*-Artbastarden. Věstn. Král. Čes. Společ. Nauk 9:1–13. – DOMIN K. (1948): O premenlivosti šalvie lučnej (*Salvia pratensis* L.). Přírod. Sborn. Matice Slov. 3:65–86. – DELESTAING N. (1954): Contribution à l'étude du genre *Salvia*. Rev. Cytol. Biol. Vég. 15:195–236. – HRUBÝ K. (1955): Anatomické znaky při taxonomickém hodnocení. (Anatomy of leaf petioles of *Salvia* L.). Preslia 27:348–353. – HEDGE I. C. (1957, 1959–1961): Studies in East Mediterranean species of *Salvia*: I, II, III, IV. Not. Roy. Bot. Gard. Edinburgh 22:173–188, 1957; 23:47–70, 1959; 23:167–172, 1960; 23:559–567, 1961. – WOJCIECHOWSKA B. (1958): Systematika, morfologia i anatomia owoców i nasion rodzaju *Salvia* L. Monogr. Bot. 6:3–37. – HEDGE I. C. (1961): *Salvia glutinosa* and *S. nubicola* sweet: Two previously confused species. Not. Roy. Bot. Gard. Edinburgh 23:205–208. – HRUBÝ K. (1962): Key to the supraspecific taxa of the genus *Salvia* L. Preslia 34:368–373. – HENDERSON D., PRENTICE H. et HEDGE I. C. (1968): Pollen morphology of *Salvia* and some related genera. Grana Palynol. 8:70–85. – LIPPERT W. (1979): Zur Kenntnis von *Salvia* Sektion *Salvia* im westlichen Mittelmeergebiet. Mitt. Bot. Staatssamml. München 15:397–423. – HAQUE S. et GHOSH K. K. (1980): Karyotypes and chromosome morphology in the genus *Salvia* L. Cytologia 45:627–640. – HAQUE M. S. et GHOSH K. K. (1981): Floral biology and breeding system in the genus *Salvia* L. Proc. Indian Nat. Sci. Acad. 47:716–724. – HAQUE M. S., GHOSH D. N. et GHOSH K. K. (1981): Anthocyanins in *Salvia*: their significance in species relationships and evolution. Proc. Indian Nat. Sci. Acad. 47:204–209. – MARKOVA M. L. et IVANOVA P. S. (1982): Kariologično proučvane na rod *Salvia* L. v Balgariji: 1, 2. Fitologija 19:24–42; 20:3–19. – SOJÁK J. (1983): Fragmenta phytotaxonomica et nomenclatorica (4.). Čas. Nár. Muz., ser. natur., 152:12–25. – MACHMEDOV A. M. (1984): Šalfej srednej Azii i Kazachstana. (Sistematika, geografija i racionalnoe ispolzovanie). Taškent. – ROSA J. L. et BLANCA G. (1986): Revision del género *Salvia* L. (Lamiaceae) en el Mediterraneo Occidental: la sección *Salvia*. Acta Bot. Malacitana 11:227–271. – ALZAR G. (1988): Rectifications nomenclaturales et chorologiques dans les genres *Salvia* L. (Lamiaceae) et *Kickxia* Dumort. (Scrophulariaceae). Biocosme Méditerranéen 5:87–138. – ALZAR G. (1988, 1989, 1990, 1992, 1993): Catalogue synonymique des *Salvia* L. (Lamiaceae). Biocosme Méditerranéen 5:85–86, 1988; 6:163–204, 1989; 7:59–109, 1990; 9:413–497, 1992; 10:33–117, 1993. – RODRIGUEZ-HAHN L., ESQUIVEL B., CARDENAS J. et RAMAMOORTHY T. P. (1992): The distribution of diterpenoids in *Salvia*. In: HARLEY R. M. et REYNOLDS T. [red.], Advances in Labiate Science, p. 335–347. Kew. – GRULICH V. et CHYTRÝ M. (1993): Botanische Untersuchungen im Nationalpark Podyjí (Thayatal) und im grenznahen Österreich. Verh. Zool.-Bot. Ges. Österreich. 130:1–31 [*Salvia austriaca* p. 23]. – ŠTĚPÁNKOVÁ J. (1999): Ojedinělý nález druhu *Salvia spinosa* v České republice. Zpr. Čes. Bot. Společ. 34:51–55.

Jednoleté, dvouleté nebo vytrvalé aromatické byliny či polokeře, žláznaté, chlupaté až bělovlnaté, zřídka olýsalé. Lodyhy přímé, větvené, s jednoduchými, většinou celistvými lodyžními listy a často vyvinutou přizemní růžicí listů. Květy uspořádané v lichopřeslenech tvořících koncový lichoklas; listeny obvykle drobné, většinou zřetelně se lišící od listů, často různě zbarvené; květní stopky krátké. Květy oboupohlavné, často přítomny i funkčně pouze samičí, souměrné; kalich trubkovitý či zvonkovitý, dvoupyský; koruna dvoupyská, fialová, modrá, růžová, žlutá či bílá, hor. pysk přilbovitý, srpovitý nebo rovný, dol. pysk 3laločný s největším stř. lalokem; tyčinky 2 přední, zadní 2 redukováné v malá staminodia nebo zcela zakrnělé, prašné váčky spojené pohyblivým spojidlem, čárkovitě

*) Zpracovala J. Štěpánková

nitovitým, nápadně prodlouženým, často delším než nitka, kloubovitě k nitce připojeným, delší rameno spojidla s plodným prašným váčkem, kratší rameno bez prašného váčku nebo jen se sterilními buňkami prašného váčku nebo s plně vyvinutým plodným prašným váčkem; pylová zrna 6–7kolpátní, s retikulární skulpturou; podsemeníkový žláznatý val 4laločný, s předním lalokem nejdelším, laloky celistvé, čnělka nitovitá, blizna dvouramenná. Tvrdky kulovité, vejcovité až šir. elipsoidní, u mnoha druhů ve vlhku vytvářející tlustý slizový obal. – Asi 900 druhů rozšířených ve všech částech Starého a Nového světa. Mnohé druhy se pěstují jako léčivé nebo okrasné rostliny. – Protandr. Entomogam.

Poznámka 1: U některých druhů rodu *Salvia* byl pozorován speciální mechanismus opylování podporující cizosprašnost. Kratší, často lopatkovitě rozšířená ramena spojidla obou tyčinek bývají obvykle sterilní a někdy navzájem srůstají. Hmyz, který usedne na dolní pysk koruny narazí na kratší ramena spojidla, čímž se horní pohyblivá ramena s plodnými prašnými váčky sehnou a dotknou těla hmyzu. Ten při návštěvě starších květů, kde již zralá blizna vyčnívá daleko zpod horního korunního pysku, opyluje květy otíráním pylem poprášného hřbetu o bliznu.

Poznámka 2: U většiny druhů rodu *Salvia* jsou významně zastoupené silice obsahující terpenoidy, např. thujon, sclareol, α -pinen, β -pinen, linalool, borneol, cineol, myrcen, limonen, geraniol. Pro vysoký obsah těchto látek se pěstují zejména druhy *Salvia sclarea* a *S. officinalis*. U některých zástupců rodu *Salvia* byly zjištěny diterpeny mající antibakteriální účinky působící zejména proti Gram pozitivním bakteriím. Eurasijské druhy obsahují množství diterpenů abietanového typu, zatímco u amerických druhů převažují diterpeny clerodanového typu. Z květních barviv jsou přítomny flavonoidy, např. nepetin, luteolin, apigenin a antokyany (monardein – šarlatové barvivo u *Salvia splendens*, malonylawobanin – modré barvivo u *S. horminum*, malvidin – fialové barvivo u *S. nemorosa* a *S. pratensis*).

- 1a Polokeře hustě šedoplstnaté; obě ramena spojidla přibližně stejně dlouhá, zakončená fertilními prašnými váčky; rostliny u nás jen pěstované a zřídka zplaňující **1. *S. officinalis***
- b Jednoleté až vytrvalé byliny, olysalé až hustě chlupaté; ramena spojidla nápadně nesterilně dlouhá, kratší rameno bez nebo pouze se sterilním prašným váčkem 2
- 2a Květenství s bohatými, 12–30květými lichopřesleny; dol. listy s oddáleným párem listových segmentů na řapíku **12. *S. verticillata***
- b Květenství s chudými, 2–10květými lichopřesleny; listy bez oddáleného páru listových segmentů 3
- 3a Listy čárkovitě kopinaté až kopinaté; dol. korunní pysk ca 2× delší než horní; rostliny u nás zřídka zplaňující ***S. reflexa*** (viz Poznámka na str. 707)
- b Listy podlouhle vejčité až šir. vejčité; dol. korunní pysk $\pm$ stejně dlouhý jako horní 4
- 4a Listeny a květy intenzívně červené, koruna s hustými žláznatými červenými chlupy; rostliny olysalé, u nás jen pěstované a zřídka zplaňující **11. *S. splendens***
- b Listeny a květy jiných barev; rostliny roztr. až hustě chlupaté 5
- 5a Jednoleté rostliny; na vrcholu květenství zveličelé sterilní, nápadně modře nebo růžovofialově zbarvené listeny; pěstované okrasné rostliny, u nás zřídka zplaňující **10. *S. viridis***
- b Rostliny dvouleté až vytrvalé, bez nápadně zveličelých listenů na vrcholu květenství 6
- 6a Dolní listy na bázi střelovité až hrálavité; rostliny v květenství žláznatě lepkavé; korunní trubka po celé vnitřní straně chlupatá **5. *S. glutinosa***
- b Dolní listy na bázi srdčité, uťaté či sbíhavé; rostliny v květenství nelepkavé; korunní trubka uvnitř lysá nebo jen s prstencem chlupů v ústí 7
- 7a Listeny a kališní cípy osténkaté 8
- b Listeny a kališní cípy zašpičatělé, nikdy osténkaté 10
- 8a Listeny růžové až fialové, koruna růžová až fialová **2. *S. sclarea***
- b Listeny zelené, koruna bílá nebo žlutobílá 9
- 9a Větve květenství zakončené lichopřesleny fertilních květů; kalich hustě dl. bělovlnatý, koruna bílá, korunní trubka stejně dlouhá jako kalich **3. *S. aethiopis***
- b Větve květenství zakončené klubičky listenů bez nebo jen s redukovanými sterilními květy; kalich jen řídce pýřitý, koruna žlutobílá, korunní trubka 2× delší než kalich **4. *S. spinosa***
- 10a Přízemní listová růžice k podkladu přitisklá; listeny na obou stranách hustě vlnatě chlupaté s četnými žláznatými chlupy; hor. kališní pysk celistvý nebo jen s 3 nezřetelnými cípy; květy špinavě bílé až žlutobílé, nikdy fialové či růžové **6. *S. austriaca***
- b Listy přízemní růžice vzpřímené; listeny na svrchní straně lysé, nežláznaté, nebo žlázky pouze přisedlé, kulovité; hor. kališní pysk zřetelně 3cípy; květy fialové, růžové, zřídka bělavé 11

- 11a Lodyha rovnoměrně olistěná až ke květenství, přizemní listová růžice chybí; listy alespoň na spodní straně plstnatě chlupaté, podlouhle vejčité až vejčité kopinaté; lichopřesleny květů nahloucheny v hustý válcovitý lichoklas; listeny většinou fialové, zřídka zelené; mladé květy v hor. části květenství listeny zcela zakryté **9. *S. nemorosa***
- b Lodyha se 2–3 páry listů, přizemní listová růžice vyvinuta; listy roztr. chlupaté, nikdy plstnaté, šir. vejčité až podlouhle vejčité; lichopřesleny květů v ± rozvolněném lichoklasu; listeny zelené nebo jen fialově naběhlé, i v hor. části květenství kratší než květy **12**
- 12a Koruna oboupohlavných květů 20–30 mm dl., fialová, zřídka růžová nebo bílá, hor. korunní pysk nápadně delší než dolní, lichopřesleny 3–6květé **7. *S. pratensis***
- b Koruna oboupohlavných květů 6–10(–15) mm dl., světle fialová, liláková až modrá, hor. korunní pysk jen o málo delší než dolní, lichopřesleny 6–10květé **8. *S. verbenaca***

Sect. 1. *Salvia*

Syn.: *Salvia* sect. *Eusphace* BENTHAM.

Polokeře, řidčeji vytrvalé byliny. Horní kališní pysk se 3 zřetelnými cípy; hor. korunní pysk ± rovný, korunní trubka uvnitř s prstencem chlupů; nitky tyčinek stejně dlouhé nebo delší než spojidla, obě ramena spojidla stejně dlouhá, oba váčky prašníků fertilní nebo přední sterilní.

1. *Salvia officinalis* L. – šalvěj lékařská

Salvia officinalis LINNAEUS Sp. Pl. 23, 1753. – Syn.: *Salvia chromatica* HOFFMANN. Verz. Pfl. 194, 1829.

Exsikáty: Extra fines: Fl. Hung. Exs., no 253. – Gerb. Fl. SSSR., no 4843. – Soc. Rochelaise, no 2449.

Polokeře, 20–70 cm vys., silně aromatické, s bohatě větveným hlavním kořenem. Lodyhy přímé, zřídka větvené, rovnoměrně po celé délce olistěné, šedoplstnaté. Listy řapíkaté, čepel podlouhle vejčitá až vejčité kopinatá, 35–80 mm dl., 8–20 mm šir., na bázi klínovitá až zaokrouhlená, jemně zubatá, někdy na bázi se 2 vykrojenými segmenty, v mládí hustě šedoplstnatá, později olysávající, na svrchní straně vnořenou žilnatou svraskalá; řapík 1–5 cm dl. Lichopřesleny 8–10květé; listeny přisedlé, zelené, dolní delší než květy, vejčité až kopinaté, roztr. až plstnatě chlupaté, za plodu opadávající; květy krátce stopkaté. Kalich 9–10 mm dl., pyřitý, s přisedlými kulovitými žlázkami, zelený až fialově naběhlý, hor. pysk 3cípý, dolní dvoucípý; koruna dvoupyská, 18–22 mm dl., světle fialová, zřídka bílá, korunní trubka v ústí s prstencem chlupů, roztr. pyřitá, s vtroušenými přisedlými žlázkami, rovná, kratší než kalich, hor. pysk vyklenutý, dolní 3laločný s největším stř. lalokem šir. obvejčitým, vykrojeným; obě ramena spojidla přibližně stejně dlouhá, s fertilními prašnými váčky; podsemeníkový žláznatý val s postranními laloky nejkratšími. Tvrdky

± kulovité, 2–3 mm v průměru, tmavohnědé. V–VII. Chf.

2n = 14, 16 (extra fines)

Původní v j. Evropě a Malé Asii (mapy: WALTER Arealkunde 2:172, 1954; WALTER et STRAKA Arealkunde 2:313, 1970). Pro průmyslové účely pěstovaná v teplejších územích i jinde v Eurasii a v Severní Americe. U nás pěstovaná jako léčivka, případně jako okrasná rostlina v zahrádkách. Druh má široké použití ve farmaceutickém průmyslu. Oficinální drogou jsou za květu sbírané listy (Folium salviae) a nať (Herba salviae). Používá se ve směsi s jinými bylinami jako čajovina (léčivé čaje Diabetan, Species pectorales, Tormentan aj.). Extrakt z listů se pro své antiseptické a fungicidní účinky používá k desinfekci (tinctura Flor-salmin). Pro své aromatické vlastnosti se přidává do různých směsí koření.

Sect. 2. *Aethiopis* BENTHAM

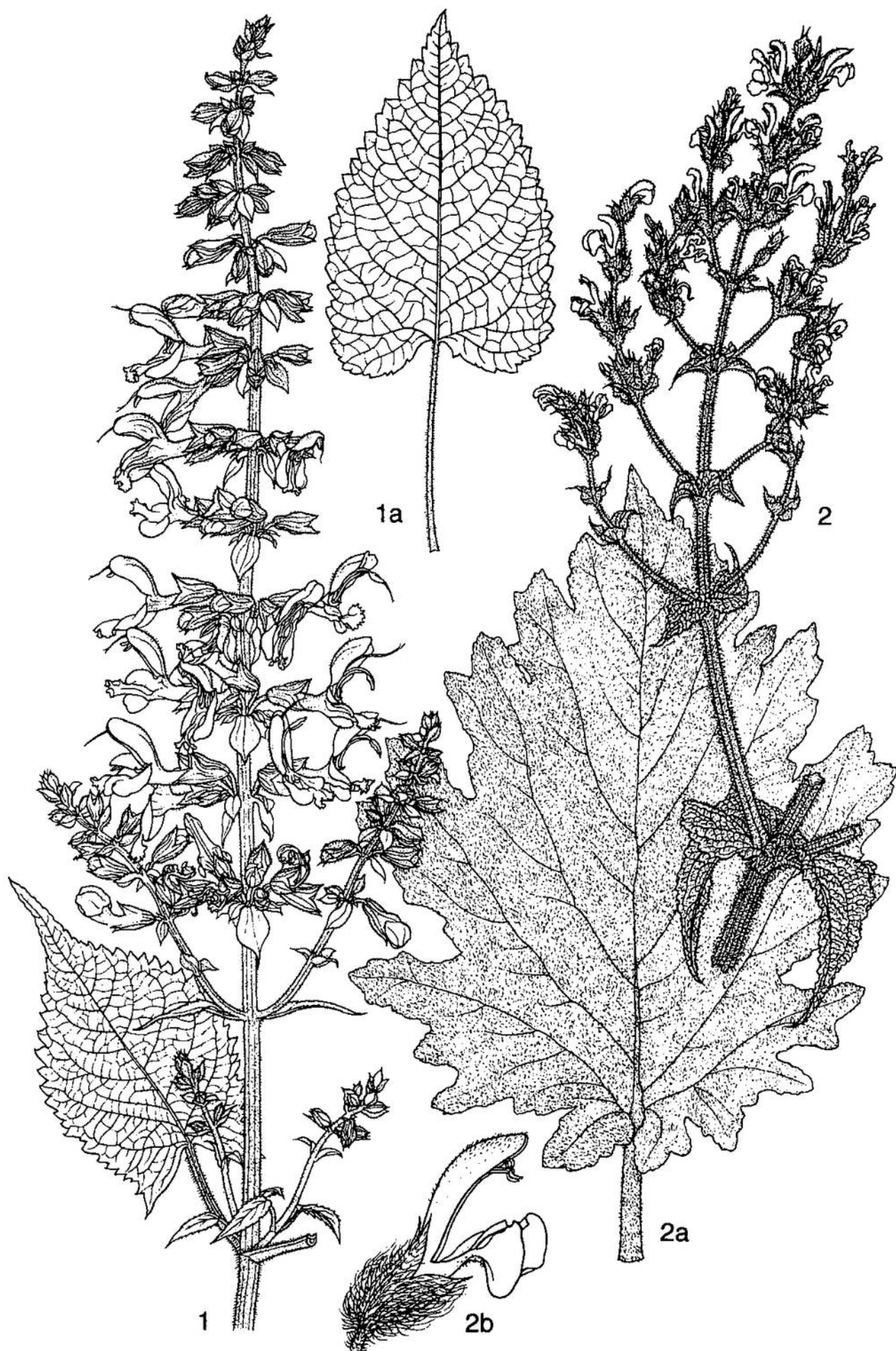
Syn.: *Salvia* sect. *Stenarrhena* (D. DON) BRIQ.

Dvouleté nebo víceleté byliny. Kalich trubkovitý nebo zvonkovitý, stř. cíp hor. kališního pysku zřetelně kratší než postranní cípy; hor. korunní pysk ± přilbovitě vyklenutý; spojidla delší než nitky, kratší ramena lopatkovitě rozšířena.

2. *Salvia sclarea* L. – šalvěj muškátová

Salvia sclarea LINNAEUS Sp. Pl. 27, 1753. – Syn.: *Sclarea vulgaris* MILL. Gard. Dict., ed. 8, 1768. – *Aethiopis sclarea* (L.) OPIZ Sezn. Rostl. Květ. Čes. 11, 1852. – *Salvia pamirica* GAND. Bull. Soc. Bot. Fr. 60:26, 1913. – *S. altilabrosa* PAU Trab. Mus. Nac. Cienc. Natur. Madrid 14:33, 1918.

Dvouleté až vytrvalé, silně aromatické byliny s bohatě větveným hlavním kořenem. Lodyha přímá, 30–140 cm vys., větvená, hustě chlupatá, v hor. části žláznatě chlupatá, s vyvinutou přizemní listovou růžicí. Dolní lodyžní listy dl. řapíkaté,

čepel vejčitá až podlouhle vejčitá, 6–25 cm dl., 3–18 cm šir., na bázi srdčitá, na okraji chobotnatá, na obou stranách s jednoduchými chlupy a vtoušenými přisedlými žlázkami, vnořenou žilnatinou nápadně svraskalá; řapík 4–10 cm dl. Lichopřesleny 4–6květé; listeny velké, delší než kalich, šir. vejčité, růžové, modré až fialové, nebo bělavé se zeleným okrajem, s ojedinělými jednoduchými chlupy na obou stranách; květy krátce stopkaté. Kalich zvonkovitý, 9–12 mm dl., hustě žláznatě chlupatý, hor. pysk 3cípý, stř. cíp výrazně kratší než postranní, dol. pysk dvoucípý, cípy ostnitě; koruna dvoupyská, 20–40 mm dl., růžová, světle fialová či špinavě bílá, hor. pysk přilbovitě vyklenutý, vně roztr. žláznatě chlupatý, s hojnými přisedlými kulovitými žlázkami, dol. pysk 3laločný, se stř. lžícovitě prohnutým největším lalokem šir. obvejčitým, na okraji s širokým zvlněným přívěskem; kratší ramena spojidel lopatkovitě rozšířená, navzájem srostlá. Tvrdky vejcovité, 2–3 mm dl., tmavě hnědé. VI–VII. Hkf.

2n = 22 (extra fines)

Původní ve Středozeří, na Krymu, Kavkazu, ve Střední Asii, v Íránu, Afghánistánu. V teplejších územích pěstovaná i v dalších oblastech Eurasie. U nás jen zřídka pěstovaná, pro průmyslové účely výjimečně i ve větších kulturách. Vzhledem k vysokému obsahu aromatických látek se používá ve voňavkářském, potravinářském a farmaceutickém průmyslu při aromatizaci některých produktů. Dříve se hojně používala i v lidovém léčitelství.

3. *Salvia aethiopis* L. – šalvěj etiopská

Tab. 117/2

Salvia aethiopis LINNAEUS Sp. Pl. 27, 1753. – Syn.: *Sclarea aethiopis* (L.) MILL. Gard. Dict., ed. 8, 1768. – *S. lanata* MOENCH Meth. Pl. 374, 1794. – *Salvia lanata* (MOENCH) STOKES Bot. Mat. Med. 1:52, 1812. – *S. leuconeura* BOISS. Diagn. Pl. Orient., ser. 2, 4:20, 1859. – *Aethiopis vera* FOURR. Ann. Soc. Linn. Lyon, ser. n., 17:134, 1869.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 60. – Extra fines: BORNHÜLLER Pl. Anatol. Orient., no 1751. – BOURGEAU Pl. d'Espagne, no 2188, 2458. – CALLIER Iter Tauricum, no 701. – Fl. Českoslov. Exs., no 72. – Fl. Rom. Exs., no 822. – Gerb. Fl. SSSR, no 4850. – MAGNIER Fl. Selecta Exs., no 936. – SCHULTZ Herb. Norm., ser. n., no 116. – SINTENIS Iter Transcaspiopersicum, no 1934.

Dvouleté až vytrvalé, statné, aromatické byliny, s tlustým hlavním kořenem. Lodyha přímá, nejčastěji 40–120 cm vys., bohatě větvená, vlnatě chlupatá, se 4–6 páry listů, přízemní růžice listů v době květu vyvinutá. Dolní lodyžní listy a listy přízemní růžice dl. řapíkaté, řapík nejčastěji 3–7 cm dl., hor. lodyžní listy kratičce řapíkaté až přisedlé; čepel dol. listů šir. vejčitá až kosočtverečná,

(6–)10–20(–25) cm dl., 6–15 cm šir., na bázi klínovitě zúžená, na vrcholu špičatá, na okraji vyhlodávaná, na svrchní i spodní straně vlnatě chlupatá s roztroušenými přisedlými žlázkami. Lichopřesleny 4–8květé, listeny kratší než květy, 10–15 mm dl., 9–13 mm šir., šir. srdčité, ostnitě, celokrajné, zelené, často fialově naběhlé, vlnatě chlupaté s četnými přisedlými kulovitými žlázkami; květní stopky 2–6 mm dl. Kalich dvoupyský, 9–12 mm dl., hustě bíle vlnatě chlupatý, hustě tečkovaně žláznatý, zelený až nafialověle zelený, hor. pysk 3cípý, stř. cíp kratší než postranní, dol. pysk dvoucípý, cípy ostnitě; koruna dvoupyská, 12–16 mm dl., bílá, zřídka fialově naběhlá, korunní trubka rovná, kratší než kalich, hor. pysk přilbovitě vyklenutý, na vrcholu hluboce vykrojený, stejně dlouhý nebo o málo delší než dol. pysk, na svrchní straně pýřitý, hustě tečkovaně žláznatý, dol. pysk 3laločný, postranní laloky úzce kopinaté, stř. největší lalok lžícovitě prohnutý s četnými přisedlými žlázkami; tyčinky nevyčnívající nebo jen o málo přesahující hor. korunní pysk; kratší ramena spojidel lopatkovitě rozšířená a navzájem spojená; podsemeníkový žláznatý val s nejkratším zadním lalokem. Tvrdky vejcovité až šir. elipsoidní, 1,8–2,2 mm dl., 1,6–1,8 mm šir., hnědé, hladké, matné až lesklé. V–VI. Hkf.

2n = 22, 24 (extra fines)

Ekologie a cenologie: Xerothermní travnaté porosty slunných expozic, suchá kamenitá místa, železniční náspy. Roste na hlinitých, skeletovitých, živinami a bázemi bohatých půdách. Vyskytuje se ve společenstvech svazů *Festucion valesiacae* a *Onopordion acanthii*.

Rozšíření v ČR: V minulosti se vyskytovala na několika lokalitách v Pavlovských kopcích snad i zcela přirozeně, zřídka byla zavlékána podél železničních tratí do teplejších území j. Moravy. Ojedinělý a přechodný výskyt byl zaznamenán na nádraží v Mělníce. V současné době roste na jediné lokalitě – Tabulová hora v Pavlovských kopcích, která tvoří sz. hranici celkového rozšíření. § Δ – Mapy: GRULICH et PROCHÁZKA in Červená kniha 1999:325.

T: 11. Stř. Pol. (Mělník, 1929, přechodně zavlékána), 17b. Pavl. kop. (Tabulová hora; Mikulov, vrch Šibeničník, †), 20b. Hustop. pah. (železniční trať mezi Chrlícemi a Sokolnicemi, †).

Celkové rozšíření: Původní areál zahrnuje j. a jv. Evropu a z. Asii. Rozšířena ve Středozeří, na sever zasahuje přes Francii a Rakousko po j. Moravu a j. Slovensko, na východ přes Ukrajinu do j. části evropského Ruska. V Asii Kavkaz, Malá a Střední Asie, Írán, Sýrie; též s. Afrika. Do západní Evropy ojediněle zavlékána.

4. *Salvia spinosa* L. – šalvěj osténkatá

Salvia spinosa LINNAEUS Mant. 2:511, 1771. – Syn.: *Salvia aegyptiaca* L. Mant. 1:26, 1767, nom. illeg., non L. 1753. – *S. distincta* GROSSH. Vestn. Tifl. Bot. Sada 35:1, 1914.

Vytrvalé byliny s bohatě větveným hlavním kořenem. Lodyha až 60 cm vys., přímá, v hor. části bohatě větvená, roztr. chlupatá s vtroušenými přisedlými kulovitými žlázkami. Listy s čepelí vejčitou nebo šir. eliptickou, (6–)9(–16) cm dl., (2,5–)4,5(–11,0) cm šir., na vrcholu tupou, při bázi srdčitou nebo okrouhlou, na okraji tupě hrubě zubatou, na obou stranách roztr. chlupatou, dol. listy řapíkaté, řapík 4–6 cm dl., horní přisedlé. Květenství bohatě větvené, složené z 2–6květých, navzájem oddálených lichopřeslenů, větve květenství vždy zakončené drobnými listeny bez květů nebo jen se značně redukovanými sterilními květy, listeny kratší než kalichy, srdčité, vně srpovitě zahnuté, zelené, na vrcholu s nasazenou tvrdou, pichlavou osinou; květní stopky kratičké nebo květy přisedlé. Kalich nevýrazně dvoupyský, trubkovitý, 15–20 mm dl., roztr. chlupatý, 5cípý, cípy zakončené tvrdou pichlavou osinou; koruna 30–40 mm dl., špinavě bílá až žlutobílá, korunní trubka rovná, 2× delší než kalich, v ústí jen nezřetelně rozšířená, hor. korunní pysk rovný, jen mírně přilbovitě vyklenutý, dolní 3laločný; tyčinky a blizna z koruny vyčnívající. Tvrdky vejcovité, ca 2,5 mm dl. IV–VII. Hkf.

2n = 20 (extra fines)

Původní areál zahrnuje Egypt, Turecko, Irák, Írán, j. Kavkaz, Afghánistán, Turkmenistán, Uzbekistán a dále na východ oblasti Pamiro-Alaje. Ojedinelý nález zjištěný v ČR (Ostrava-Vítkovice, rudíště Vítkovických železáren, KILIAN 1966 BRNM) představuje izolovanou lokalitu vysunutou daleko na severozápad od původního areálu druhu.

Sect. 3. *Drymosphace* BENTHAM

Vytrvalé, žláznatě chlupaté byliny se střelovitými až hrálovitými dol. listy. Horní kališní pysk většinou celistvý nebo nezřetelně 3cípý; hor. korunní pysk zřetelně přilbovitě vyklenutý, korunní trubka uvnitř po celé délce chlupatá; zadní rameno spojidla delší než přední, přední rameno se sterilním prašnickovým pletivem.

5. *Salvia glutinosa* L. – šalvěj lepkavá

Tab. 117/1

Salvia glutinosa LINNAEUS Sp. Pl. 26, 1753. – Syn.: *Sclarea glutinosa* (L.) MILLER Gard. Dict., ed. 8, 1768. – *Drymosphace glutinosa* (L.) OPIZ Sezn. Rostl. Květ. Čes. 38, 1852.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 464. – TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 1100. – Extra fines: BRAUN-

BLANQUET Fl. Raet. Exs., no 671. – DUFFOUR Soc. Franç. Exs., no 7268. – Fl. Exs. Austro-Hung., no 2960. – Fl. Exs. Bavar., no 1349. – Fl. Graeca Exs., no 1046. – Fl. Rom. Exs., no 591. – Pl. Polon. Exs., no 72. – SINTENIS Iter Orient., no 1599.

Vytrvalé byliny s krátkým dřevnatějším oddenkem. Lodyha přímá nebo vystoupavá, v dol. části někdy kořenující, jednoduchá nebo v hor. části větvená, 50–100 cm vys., v dol. části chlupatá s řídce vtroušenými přisedlými kulovitými žlázkami, chlupy nazpět ohnuté, v hor. části hustě žláznatě chlupatá, lepkavá, se 3–5 páry listů, přízemní listová růžice chybí. Listy dl. řapíkaté, čepel celistvá, trojúhelníkovitá, 8–20 cm dl., 5–9 cm šir., na bázi střelovitá až hrálovitá, na vrcholu zašpičatělá, na okraji pilovitá, na obou stranách roztr. chlupatá, na spodní straně řídce tečkovaně žláznatá; řapík 6–15 cm dl. Lichopřesleny 5–6květé; listeny kratší než květy, 10–16 mm dl., 5–6 mm šir., nazpět k lodyze přitisklé, vejčitě kopinaté, dl. zašpičatělé, zelené, na spodní straně žláznatě chlupaté, na svrchní lysé; květní stopky 5–10 mm dl. Kalich dvoupyský, 10–15 mm dl., hustě žláznatě chlupatý, zelený, hor. pysk celistvý, kratší než dolní, dol. pysk dvoucípý, cípy šir. trojúhelníkovité, špičaté; koruna tlamatá, 25–38 mm dl., vně roztr. chlupatá, s ojedinelými přisedlými žlázkami, korunní trubka rovná, 2× tak dlouhá jako kalich, světle špinavě žlutá s červenohnědými žilkami, po celé vnitřní ploše chlupatá, hor. pysk nápadně přilbovitě vyklenutý, kratší než dolní, na vrcholu zřetelně vykrojený, dol. pysk 3laločný s nejdelším stř. lalokem na konci rozšířeným v jasné žluté, na okraji zvlněný široký přívěsek; tyčinky spojeny dlouhým spojidlem, spolu s čnělkou vyčnívající z koruny, kratší ramena spojidla se sterilními prašnými váčky lopatkovitě rozšířená, navzájem nesrostlá, sterilní tyčinky přítomny ve formě staminodií; podsemeníkový žláznatý val se zadním lalokem nejkratším. Tvrdky vejcovité, 32–36 mm dl., 22–26 mm šir., hnědé, matné, lysé, vz. s roztr. přisedlými žlázkami. VI–VIII. Hkf.

2n = 16 (ČR: 83. Ostr. pán.)

Ekologie a cenologie: Vlhké lesy a křoviny, stinné nivy potoků a řek, sutě a rokle v kaňonech řek, vlhčí lemy cest, paseky a vlhké pastviny, zřídka zplaňuje na stinných místech v parcích. Roste na humózních, minerálně bohatých půdách zásadité reakce. Diagnostický druh svazů *Petasition officinalis* a *Adenostylion* a řádu *Fagetalia*.

Rozšíření v ČR: Těžiště rozšíření v horských a podhorských oblastech v Moravě, zejména v Moravskoslezských Beskydech. Častá je v Karpatském mezofytiku vyjma oblastí Ostravska, Ždánického lesa, Litenčických vrchů a Chřibů.

V teplejších oblastech Moravy je hojnější pouze v údolí řek Dyje a Svitavy (okolí Brna). V Čechách rozšířena v údolí Vltavy, Otavy a Malše jižně od Českých Budějovic, na Šumavu však již nezasaahuje. Před vybudováním vodních děl na Vltavě (Orlík, Slapy) pronikala kaňonem Vltavy až po Slapy, ojedinělé údaje staršího data pocházejí přímo z Prahy. Vzácně bývá vysazována v parcích (Průhonice, Třeboň). Těžiště rozšíření v submontánním stupni, roste však i v suprakolinním a montánním stupni (min.: Kněždub, ca 250 m). Lokality v j. Čechách tvoří sz. hranici celkového areálu. – Mapy: ŠMARD A XM 1963:map. 201 (Morava); HENDRYCH Acta Univ. Carol.-Biol. 1987(1985): 172.

T: 8. Čes. kras (Praha, Modřany – Braník, 1947, zavlečená ?; Karlštejn, vysazená), 10. Praž. ploš. (Praha-Štvanice, 1856, zavlečená ?), 19. B. Karp. step. (Kněždub). – M: 35. Podbrd. (Příbram, 1905), 37. Šum.-novohr. podh. (častější v údolí Malše a Vltavy), 38. Bud. pán. (České Budějovice), 41. Stř. Povlt. (více lokalit v údolí Vltavy a Otavy), 66. Homosáz. pah. (Česká Bělá, zavlečená), 68. Mor. podh. Vysoč. (více lokalit v údolí Svitavy u Brna a v údolí Dyje mezi Bítovem a Znojmem), 76. Mor. brána, 78. B. Karp. les., 79. Zlín. vrchy, 80. Stř. Pobeč., 81. Host. vrchy, 82. Javorn., 83. Ostr. pán. (Hrabová), 84. Podbesk. pah. – O: 99. Mor.-slez. Besk.

Celkové rozšíření: Těžiště rozšíření v pohořích stř. a j. Evropy: východní Pyreneje, Jura, alpský oblouk od jz. Francie až po Rakousko, Česká republika, Maďarsko, Karpaty, j. část evropského Ruska až po Krym, Apeniny, Korsika, Dinárské Alpy, Bulharsko, vysoká pohoří s. a stř. Řecka. V Asii s. Turecko, Kavkaz, Írán. – Mapy: HEDGE 1961:207; MEUSEL et SCHUBERT Flora 160:163, 1971; HEDGE et WENDELBO Not. Roy. Bot. Gard. Edinburgh 36:445, 1978; MEUSEL et al. 1978:381.

Sect. 4. *Plethiosphace* BENTHAM

Dvouleté nebo vytrvalé byliny. Kalich šir. zvonkovitý, cípy hor. kališního pysku ± stejně dlouhé; hor. korunní pysk rovný nebo přilbovitě vyklenutý, korunní trubka bez prstence chlupů; spojidla delší než nitky, zadní rameno spojidla delší než přední, přední lopatkovitě rozšířené.

6. *Salvia austriaca* JACQ. – šalvěj rakouská

Tab. 118/2

Salvia austriaca JACQUIN Fl. Austr. 2:8, 1774. – Syn.: *Sclarea distans* MOENCH Meth. Pl. 375, 1794. – *Salvia distans* (MOENCH) POHL Tent. Fl. Bohem. 1:29, 1809. – *Sclarea austriaca* (JACQ.) SOJÁK Čas. Nár. Muz., ser. natur., 152:21, 1983.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 878. – Extra fines: Fl. Austro-Hung., no 2961/I,II.

Vytrvalé, silně aromatické byliny s tlustým hlavním kořenem. Lodyha přímá, v hor. části

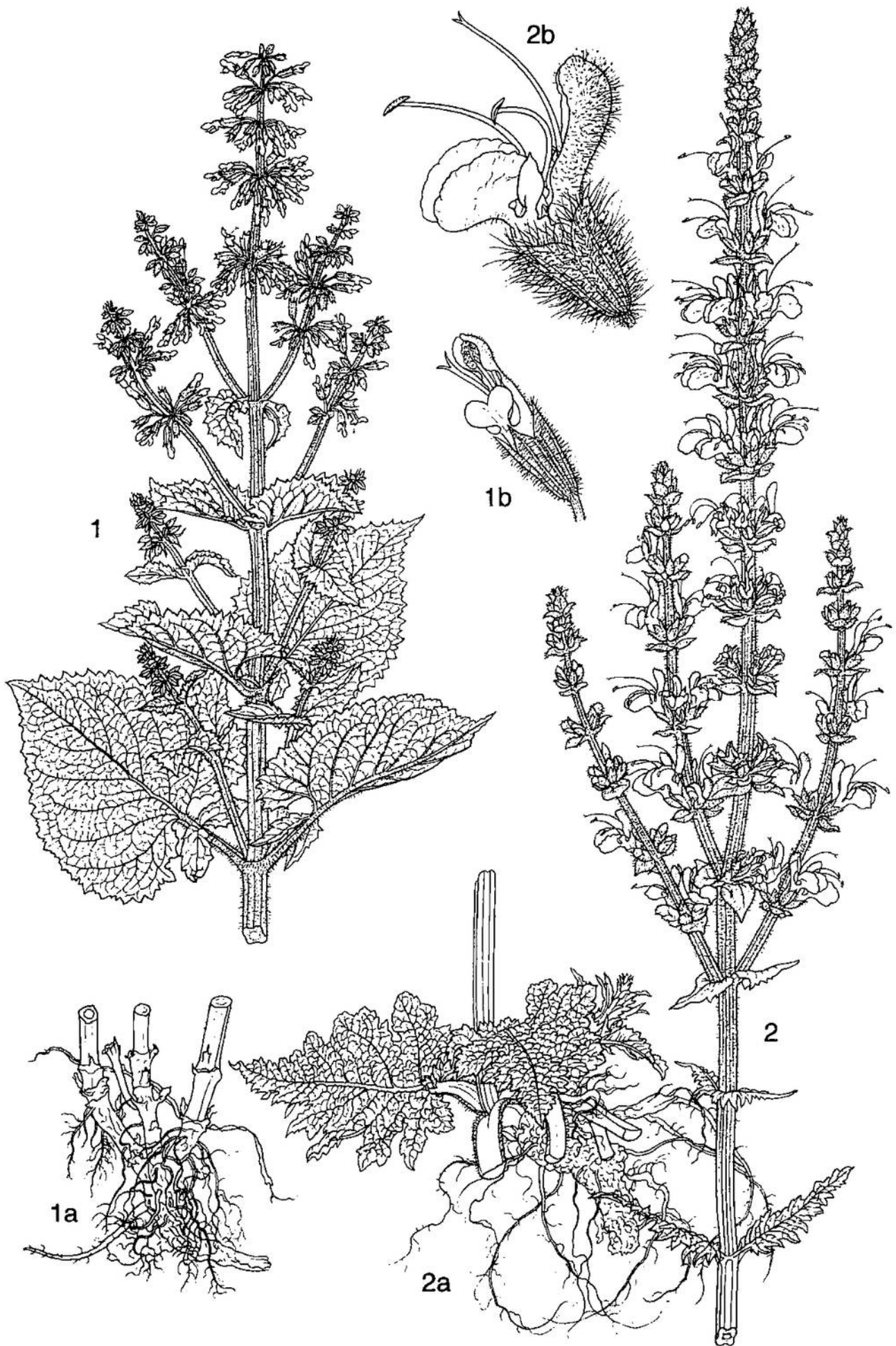
větvená, nejčastěji 40–100 cm vys., v dol. části roztr. pyřitá, v horní hustě žláznatě chlupatá s roztroušenými přisedlými, kulovitými žlázkami, s 1–2 páry listů, přízemní růžice za květu vyvinutá. Listy přízemní růžice dl. řapíkaté s čepelí vejčitou, 11,5–20,0 cm dl., 6–10 cm šir., na bázi uťatou, na okraji vroubkovaně laločnatou, lysou nebo s roztroušenými chlupy na svrchní straně, na spodní straně hustě šedopyřitou, řapík 2,5–6,0 cm dl.; lodyžní listy přisedlé, čepel trojúhelníkovitá, 2,0–4,5 cm dl., 1,4–2,0 cm šir., na okraji pilovitá. Lichopřesleny 2–4květé; listeny šir. srdčité, 10–20 mm dl., 8–12 mm šir., zašpičatělé, celokrajné, kratší než květy, zelené, zřídka fialově naběhlé, po obou stranách hustě žláznatě chlupaté; květní stopky chlupaté, 1–5 mm dl. Kalich dvoupyský, 9–12 mm dl., hustě žláznatě chlupatý s roztroušenými přisedlými žlázkami, zelený, hor. pysk kratší než dolní, na vrcholu zašpičatělý nebo se 3 nezřetelnými cípy, dol. pysk dvoucípý, cípy šir. trojúhelníkovité, zašpičatělé; koruna tlamatá, 17–20 mm dl., špinavě bílá až žlutobílá, korunní trubka rovná, stejně dlouhá jako kalich, hor. pysk kratší než dolní, přilbovitě vyklenutý, na svrchní straně žláznatě chlupatý, dol. pysk 3laločný, postranní laloky úzce kopinaté, střední šir. vejčitý, lžícovitě prohnutý, na okraji zvlněný; tyčinky spolu s čnělkou daleko vyčnívající z koruny, delší rameno spojidla nápadně prodloužené, kratší lopatkovitě rozšířené a spojené s kratším ramenem spojidla druhé tyčinky; podsemeníkový val se zadním lalokem a postranními laloky nejkratšími, stejně dlouhými. Tvrdky elipsoidní až vejcovité, 20–28 mm dl., 18–20 mm šir., hnědé, matné. V–VI. Hkf.

2n = 18 (extra fines)

Ekologie a cenologie: Xerothermní travnaté porosty, výslunné křovinaté stráně, okraje polí a cest, železniční násypy. Roste na vysychavých, sprašových půdách, živinami bohatých, zásaditých až neutrálních. Zejména ve společenstvech svazů *Bromion erecti*, *Festucion valesiacae*, *Prunion spinosae* a *Convolvulo-Agropyrion*.

Rozšíření v ČR: V současnosti je druh s jistotou znám z několika málo lokalit podél železniční trati mezi Újezdem u Brna a Křenovicemi. V minulosti hojněji rozšířen v celém úseku železniční trati mezi Vyškovem a Brnem, dále v území mezi Čejkoviciemi a Velkými Bílovicemi. Lokality na j. Moravě představují sz. hranici celkového rozšíření tohoto druhu. Charakter stanovišť (podél

Tab. 118: 1 *Salvia verticillata*, 1a – báze lodyhy, 1b – květ. – 2 *S. austriaca*, 2a – báze lodyhy s přízemními listy, 2b – květ.

[TAB. 118] 701

železničních tratí a na přilehlých svazích) však ukazuje na pravděpodobně pouze druhotný výskyt. Těžiště rozšíření v kolinním stupni (min.: Lidéřovice, ca 160 m; max.: Strání, ca 500 m).

T: 10. Praž. ploš. (Zeleneč, 1934, přechodně zavlečená), – 17. Mikul. pah. (lit., †), 18. Jihomor. úv. (Lidéřovice, 1922, †), 20b. Hustop. pah., 21. Haná (Olomouc, přechodně zavlečená, †). – M: 68. Mor. podh. Vysoč. (Lomnička u Tišnova, lit., †), 78. B. Karp. les. (Strání, lit., †).

Celkové rozšíření: Jihovýchodní a j. část stř. Evropy (Rakousko, j. Morava, j. Slovensko, Maďarsko, Ukrajina, Krym, Slovinsko, Chorvatsko, Srbsko, Rumunsko, Bulharsko), Malá Asie.

7. *Salvia pratensis* L. – šalvěj luční Tab. 119/1

Salvia pratensis LINNAEUS Sp. Pl. 25, 1753. – Syn.: *Sclarea pratensis* (L.) MILL. Gard. Dict., ed. 8, 1768. – *Salvia rostrata* F. W. SCHMIDT Neue Abh. Böhm. Ges. Wiss. 1, 1791. – *Plethiosphace pratensis* (L.) OPIZ Sezn. Rostl. Květ. Čes. 75, 1852.

Exsikáty: Fl. Exs. Herb. Inst. Bot. Univ. Carol., no 43. – PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 884. – Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 950. – Fl. Exs. Bavar., no 651. – Fl. Silles. Exs., no 212, 919, 920. – Gerb. Fl. SSSR, no 4851a.

Vytrvalé byliny s dobře vyvinutým hlavním kořenem a krátkým, dřevnatějícím oddenkem. Lodyha přímá, v hor. části většinou větvená, roztr. až hustě chlupatá, v hor. části žláznatě chlupatá, s 1–3 páry listů, přizemní růžice za květu vyvinutá. Čepel listů podlouhle vejčitá nebo šir. trojúhelníkovitá, na bázi uťatá nebo srdčitá, na okraji nepravidelně zubatá nebo vroubkovaná, někdy zubatě laločnatá, na svrchní straně řídce až roztr. chlupatá, na spodní straně roztr. chlupatá až pavučinatá, nežláznatá; dolní lodyžní listy a listy přizemní růžice dl. řapíkaté, čepel 8–19 cm dl., 4–11 cm šir., řapík 3–10 cm dl., hor. lodyžní listy krátce řapíkaté až přisedlé, čepel 2–6 cm dl., 1–3 cm šir. Lichopřesleny 3–6květé; listeny zdéli nebo kratší než kalichy, šir. srdčité, 7–12 mm dl., 6–8 mm šir., dl. zašpičatělé, zelené, řidčeji fialově nabělé, hustě chlupaté, na okraji až vlnaté, bez žlázek; květní stopky 2–3 mm dl. Kalich dvoupyský, 8–11 mm dl., zelený, roztr. až hustě chlupatý, někdy žláznatě chlupatý, bez nebo s roztroušenými přisedlými žlázkami, hor. pysk někdy fialově nabělý, 3cípý, kratší než dolní, cípy kratičké, špičaté, dol. pysk dvoucípý, cípy kopinaté, dl. zašpičatělé; koruna tlamatá, 2–3 cm dl. (u funkčně jenom samičích květů 1,5–2,5 cm dl.), fialová,

žlédka růžová nebo bílá, korunní trubka prohnutá, stejně dlouhá nebo o málo delší než kalich, hor. pysk přilbovitě vyklenutý, na vrcholu mírně vykrojený, na vnější straně žláznatě chlupatý s vtroušenými přisedlými žlázkami, dol. pysk 3laločný, postranní laloky úzce kopinaté, střední největší, hluboce vykrojený; tyčinky s prodlouženými spojidly, jejich kratší ramena lopatkovitě rozšířená a navzájem srostlá; podsemeníkový val s postranními laloky nejkratšími. Tvrdky vejcovité až elipsoidní, 2,0–2,4 mm dl., 1,7–1,9 mm šir., hnědé, matné. V–VII. Hkf.

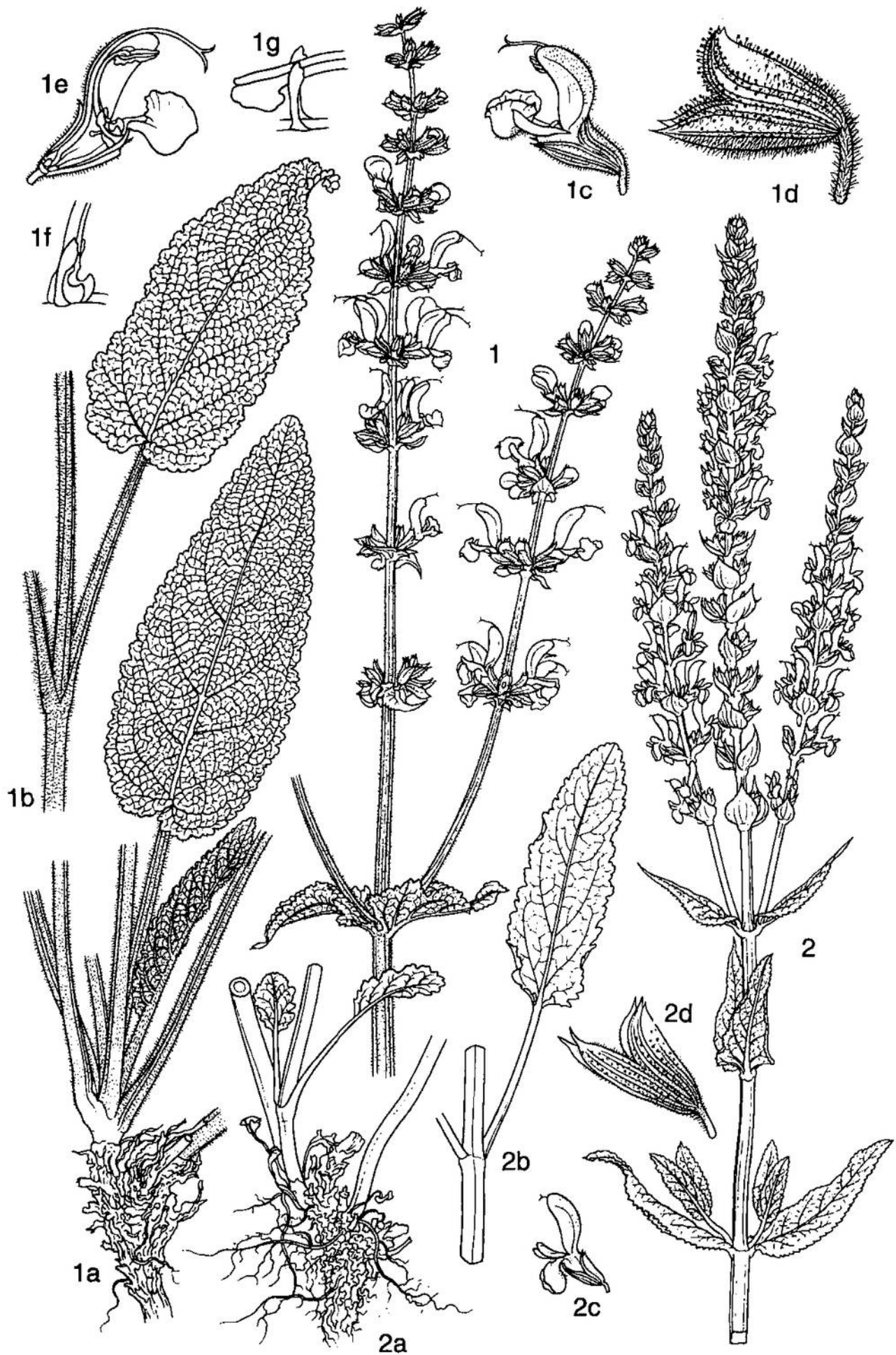
$2n = 18$ (ČR: 8. Čes. kras), 16 (extra fines)

Poznámka: Zejména v j. Evropě roste řada blízce příbuzných a morfologicky velmi podobných taxonů [v územích nám nejbližších např. *Salvia bertolonii* VIS. v j. Evropě, *S. transsylvanica* (SCHUR) SCHUR v Rumunsku, *S. dumetorum* ANDRZ. na Ukrajině a další]. V našich herbářích lze nalézt malokvěté exempláře s hustě chlupatými kalichy, které byly ztotožňovány s druhem *S. dumetorum* ANDRZ. (např. OBORNY 1880, 1883, 1884 BRNU, GOGELA PR, ČELAKOVSKÝ PR). Druh *S. dumetorum* je však považován za endemita stepní oblasti sz. Ukrajiny, mající odlišný počet chromozómů $2n = 16$. Taxonomické postavení druhu *S. dumetorum* není dodnes uspokojivě vyřešeno, někteří autoři jej dokonce považují za křížence mezi *S. pratensis* a některým východoevropským zástupcem skupiny *S. pratensis*.

Variabilita: Velice proměnlivý druh, u něhož byla popsána řada vnitrodruhových taxonů na úrovni subspecií až subforem. Proměnlivost se projevuje v délce lodyh (f. *subacaulis* R. DVORÁK a f. *nana* R. DVORÁK s lodyhami jen do 10 cm vys., naopak f. *robusta* R. DVORÁK má lodyhy až 1 m vysoké), charakteru odění (hustě chlupatá var. *podperae* DOMIN, velikosti a tvaru listů (např. f. *pinnatifida* PETERM., f. *incisa* WILLK., var. *lobata* R. DVORÁK, *S. rostrata* F. W. SCHMIDT s dol. listy hluboce laločnatými, subvar. *hastata* HOLUBY s listy na bázi střelovitými), v barvě květů (f. *purpurea* POHL, var. *rhodantha* BORBÁS s korunou červenou, f. *alba* POHL, var. *albiflora* DURAND s korunou bílou). U tohoto druhu se běžně vyskytuje gynodioecie. Funkčně oboupohlavné květy bývají větší než funkčně pouze samičí (var. *parviflora* LECOQ et LAMOTTE, var. *minoriflora* BORBÁS). Proměnlivost se projevuje i ve tvaru koruny a hustotě odění kalicha. Relativně často lze nalézt rostliny s hor. korunním pyskem rovným a kratším než dolním, s kalichem řídce až téměř vlnatě hustě chlupatým. Uvedené vnitrodruhové jednotky mají však většinou charakter individuálních odchylek nebo stanovištních modifikací, v bohatších populacích je možno nalézt i několik morfotypů najednou.

Ekologie a cenologie: Subxerothermní až mezofilní louky, výslunné stráně a meze, okraje cest, příkopy a železniční násypy. Roste na čerstvě vlhkých nebo vysychavých, provzdušněných, bázemí i humusem bohatých, zásaditých až slabě

Tab. 119: 1 *Salvia pratensis*, 1a – báze lodyhy s růžicí přizemních listů a s oddenkem, 1b – střední část lodyhy s listem, 1c – květ, 1d – kalich, 1e – podélný průřez květem, 1f – detail kloubovitého spojení nitky tyčinky a spojidla před návštěvou hmyzu, 1g – detail kloubovitého spojení nitky tyčinky a spojidla po návštěvě hmyzu. – 2 *S. nemorosa*, 2a – báze lodyhy s kořeny, 2b – střední část lodyhy s listem, 2c – květ, 2d – kalich.

kyselých lehčích hlinitých půdách. Nejčastěji zastoupena ve společenstvech svazů *Bromion erecti* a *Arrhenatherion*, řidčeji *Festucion valesiacae* a *Convolvulo-Agropyron*.

Rozšíření v ČR: Hojná v celém termofytiku. Častá v teplejších okresech mezofytika, zejména na Moravě, ve v., s. a stř. Čechách; v chladnějších okresech mezofytika je vázána na bazický substrát, především vápence. Chybí v nejzápadnějších oblastech Čech, ojedinělé lokality jsou v okolí Karlových Varů, častější je již v údolích řek na Plzeňsku. V j. Čechách roztroušeně až vzácně, častější na vápencích na Strakonicku. V horských oblastech celého státu chybí. Roste od planárního stupně, s těžištěm výskytu v kolinním a suprakolinním, vzácně proniká až do submontánního stupně (max.: Kalštejn u obce Branná, ca 600 m, vápenec).

T: ve všech fyt. o. – M: 24. Hor. Poohří (Karlový Vary), 25. Kruš. podh. (Kláštepec nad Ohří), 28. Tep. vrchy (Žlutice), 29. Doup. vrchy (Pulovice; Velichov – Mořčov), 30. Jesen.-rak. ploš. (Rakovník; Oračov), 31. Plz. pah., 32. Křivokl., 35. Podbrd., 36. Horaž. pah. (okolí Horažďovic; Leletice), 37. Šum.-novohr. podh. (roztr.), 38. Bud. pán. (Radomilice; Sudoměř u Čejetic; Zliv), 39. Třeboň. pán. (Třeboň; Soběslav; Roudná; Hůrky u Lišova), 40. Jihočes. pah. (Dobšice; Týn nad Vltavou; Hluboká nad Vltavou), 41. Stř. Povlt., 42. Votic. pah., 45. Verneř. střed., 48. Luž. kotl. (Doubí, železniční násep), 50. Luž. hory (Rozhled, hrad Tolštejn), 51. Polom. hory (Velký Hubenov; Lhota u Úštěka), 52. Ral.-bez. tab., 53. Podješ., 55. Čes. ráj (Loučky; Sychrov), 56. Podkrk. (Vrchlabí; Trutnov), 57. Podzvič. (okolí Dvora Králové), 58. Sud. mezih. (Teplice nad Metují), 60, 62, 63, 69a. Východočes. křída, 61. Dol. Porol. (Blešno u Třebechovic pod Orebem), 64. Říčan. ploš., 65. Kutnoh. pah., 66. Hornosáz. pah. (Chotěboř, železniční násep), 67. Českomor. vrch. (roztr.), 68. Mor. podh. Vysoč., 70. Mor. kras, 71. Drah. vrch. (Vyškov; Laškov), 72. Zábř.-unič. úv. (Červenka, železniční násep; Litovel – Nové Zámky), 73. Hanuš.-rychleb. vrch. (Branná, vápenec), 74. Slez. pah., 76. Mor. brána, 77. Středomor. Karp., 78. B. Karp. les., 79. Zlín. vrchy, 80. Stř. Pobeč., 81. Host. vrchy (Lukoveček; Skalné), 82. Javorn. (Pulčín), 84. Podbesk. pah.

Celkové rozšíření: Těžiště rozšíření v j. Evropě (vyjma Pyrenejského poloostrova), stř. a v. Evropě; od Pyrenejí a jv. Anglie přes Francii do Německa, Polska a dále na východ na Ukrajinu. Na jihu po Řecko, stř. Itálii a jv. Francii. V sz. Evropě, ve Skandinávii, Finsku a v pobaltských republikách pouze druhotně. Izolované výskyty v Malé Asii, na Krymu a v Předkavkazí. Zavlečená též v Severní Americe. – Mapy: MEUSEL et al. 1978:381; HULTÉN NE 1986:810.

8. *Salvia verbenaca* L. – šalvěj sporýšová

Salvia verbenaca LINNAEUS Sp. Pl. 25, 1753. – Syn.: *Horminum verbenaceum* (L.) MILL. Gard. Dict., ed. 8, 1768. – *Sclarea verbenaca* (L.) SOJÁK Čas. Nar. Muz., ser. natur., 152:22, 1983 [ut *S. verbenacea*].

Vytrvalé byliny s dobře vyvinutým hlavním kořenem a krátkým, dřevnatějícím oddenkem. Lodyha přímá, v hor. části většinou větvená, (5–)10–70 cm vys., roztr. až hustě chlupatá, v hor.

části žláznatě chlupatá, s 1–3 páry listů, přízemní růžice za květu vyvinutá. Listy přízemní růžice s čepelí podlouhle vejčitou až vejčitou, 5–10 cm dl., 2–5 cm šir., na bázi ± srdčitou, na okraji nepravidelně laločnatou až peřenosečnou, hrubě zubatou nebo vroubkovanou, řapík 2–8 cm dl., hor. lodyžní listy menší, krátce řapíkaté až přisedlé. Lichopřesleny 6–10květé; listeny stejně dlouhé nebo kratší než kalich, zelené; květní stopky 2–3 mm dl. Kalich dvoupyský, 6–8 mm dl., zelený, někdy fialově naběhlý, žláznatě chlupatý, hor. pysk 3cípý, kratší než dolní, dol. pysk dvoucípý, cípy kopinaté, dl. zašpičatělé; koruna dvoupyská, 6–10 (–15) mm dl. (u funkčně samičích květů 5–7 mm dl.), světle fialová, liláková až modrá, hor. pysk přilbovitě vyklenutý, dol. pysk 3laločný, postranní laloky úzce kopinaté, střední největší, okrouhlý. Tvrdky vejcovité až elipsoidní, ca 2 mm dl., hnědé, matné. V–VII. Hkf.

2n = 42, 59, 60, 64 (extra fines)

Velice proměnlivý druh s četnými lokálními odchylkami hodnocenými od úrovně variety až po samostatné druhy, jejichž skutečná taxonomická hodnota však vyžaduje další studium. Původní areál zahrnuje j. a jz. Evropu včetně Velké Británie (vyjma Skotska), do sz. a stř. Evropy bývá někdy zavlečen. Sekundární výskyt též v Severní Americe, j. Africe a Austrálii. V ČR byl opakovaně nalezen na okraji Brna (SMEJKA 1965, 1972, 1976 BRNU).

9. *Salvia nemorosa* L. – šalvěj hajní Tab. 119/2

Salvia nemorosa LINNAEUS Sp. Pl., ed. 2, 35, 1762. – Syn.: *Sclarea nemorosa* (L.) MILL. Gard. Dict., ed. 8, 1768. – *S. punctata* MOENCH Meth. Pl. 374, 1794. – *Salvia pseudosilvestris* STAPF Denkschr. Akad. Wien 1:42, 1885. – *S. sylvestris* auct. plur. non L. 1753.

Poznámka: Nomenklatorické zdůvodnění oprávněnosti použití jména *Salvia nemorosa* L. pro tento druh a jména *S. sylvestris* L. pro hybrida mezi *S. pratensis* a *S. nemorosa* a poznámky k typifikaci viz HEDGE 1961:563–567.

Exsikáty: Fl. Českoslov. Exs., no 1806. – Fl. Exs. Reipubl. Českoslov., no 1357. – TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 1099 (ut *S. sylvestris* L.). – Extra fines: DÖRFLER Herb. Norm., no 5312 (ut *S. sylvestris* L.). – Fl. Exs. Austro-Hung., no 948. – SCHULTZ Herb. Norm., no 2874.

Vytrvalé byliny s tlustým hlavním kořenem a často větvenou kořenovou hlavou. Lodyhy přímé nebo vystoupavé, 30–90 cm vys., v hor. 1/2 většinou větvené, hustě pýřité s roztroušenými přisedlými, kulovitými žlázkami, po celé délce rovnoměrně olistěné, přízemní listová růžice chybí. Listy dl. řapíkaté, jen nejhořejší někdy přisedlé, čepel podlouhle vejčitá až vejčitě kopinatá, 4–7 cm dl., 1,7–2,5 cm šir., na bázi utátá, někdy ± srdčitá, na vrcholu tupě špičatá, na okraji zubatá až

vroubkovaná, na svrchní straně prohloubenou žilnatinou mírně svraskalá, roztr. až hustě pýřitá, světle zelená až zelená, na spodní straně šedozeleň pýřitě plstnatá, roztr. tečkovaně žláznatá; řapík dol. listů 2,5–4,5 cm dl. Lichopřesleny ± sblížené, 4–6květé; listeny nápadné, delší než kalich, v hor. části květenství přesahující až zcela zakrývající ještě plně nerozvívané květy a poupata, šir. srdčité, 6–9 mm dl., 5–7 mm šir., na vrcholu dl. zašpičatělé, na spodní straně roztr. pýřité, tečkovaně žláznaté, obvykle fialové, řidčeji zelené nebo fialově naběhlé; květní stopky 1–2 mm dl. Kalich dvoupyský, 5–7 mm dl., řidce pýřitý, jen na vystouplých žebrech hustě pýřitý, na ploše s kulovitými přisedlými žlázkami, bez žláznatých chlupů, zelený, fialově naběhlý až fialový, hor. pysk kratší než dolní, na vrcholu s 3 drobnými zašpičatělými cípy, dol. pysk dvoucípý, cípy trojúhelníkovité, dl. zašpičatělé; koruna dvoupyská, 13–19 mm dl., modrofialová, zřídka červenofialová nebo špinavě bílá, korunní trubka mírně prohnutá, nepřesahující dol. kališní cípy, hor. pysk přilbovitě vyklenutý, na vrcholu mělce vykrojený, na vnější straně pýřitý, tečkovaně žláznatý, dol. pysk 3laločný, stř. lalok nejširší, šir. vejčitý, postranní laloky kopinaté; kratší ramena spojidel obou tyčinek lopatkovitě rozšířená a navzájem srostlá; podsemeníkový val s postranními laloky nejkratšími. Tvrdky vejcovité až elipsoidní, 18–20 mm dl., 12–14 mm šir., hnědé, matné, s jemnou skulpturou na povrchu. VI–VII. Hkf.

2n = 14 (ČR: 9. Dol. Povlt.), 12, 16 (extra fines)

Poznámka : U nás jen subsp. *nemorosa*. Subspecie *tesquicola* (KLOKOV et POBED.) SOČ, popsaná z voroněžské oblasti (Rusko) a rozšířená ve stepních oblastech jv. Ruska, na Krymu, Kavkazu, ve Střední Asii a na z. Sibiři, se liší od nominální subspecie hustším oděním rostlin, na kalichu delšími hustšími chlupy a okrouhlým středním lalokem dolního korunního pysku.

Variabilita: Proměnlivost se projevuje zejména v intenzitě odění rostlin, ve velikosti, tvaru a zubatosti okrajů listů (např. f. *obtusa* PODP. s listy šir. vejčitými, na vrcholu tupými). Nápadná je rovněž variabilita v barvě květů a listenů, vedle nejčastěji modrofialových korun a fialových listenů se vyskytují i rostliny s korunami bílými a zelenými listeny.

Ekologie a cenologie: Suché travnaté porosty výslunných expozic, často na sprašových a opukových stráních, nezřídka na antropicky ovlivněných stanovištích, okraje polí a cest, železniční násypy, hráze. Roste na zraňovaných, sesuvných, hlinitojílovitých, často vápenatých, humózních půdách, minerálně bohatých, zásaditých až neutrálních. Diagnostický druh svazu *Convolvulo-Agropyron* i podsvazu *Astragalo austriaci-Achilleenion setaceae* svazu *Festucion valesiacae*

(např. asociace *Salvia nemorosa-Melicetum transsilvanicae* KUBÍKOVÁ 1977), také ve společenských svazu *Onopordion*.

Rozšíření v ČR: Těžiště rozšíření v termofytiku, zejména na Moravě. V Čechách častá v Českém středohoří, v oblasti stř. Čech severně od Prahy a v Polabí. Výskyty v mezofytiku jsou velmi roztroušené, omezené jen na teplejší oblasti. Pouze na jz. Moravě v regionech navazujících na Panonské termofytikum je častější. Zejména v mezofytiku se tento druh vyskytuje na antropicky ovlivněných stanovištích. Těžiště výskytu v kolinním, výškové maximum v suprakolinním stupni (max.: Rabí u Horažďovic, vrch Spravedlnost, ca 500 m). Lokality v Čechách představují sz. hranici přirozeného výskytu tohoto druhu. – Mapy: ŠMARD A XM 1963:map. 202 (Morava); SLAVÍK in Květena ČR 6:41, 2000.

T: patrně ve všech fyt. o. [chybí doklady z fyt. o. 3. Podkruš. pán. a 14. Cidl. pán.]. – M: 31. Plz. pah. (Plzeň; Borovy), 32. Křivokl. (Přílepy; Hlince u Kralovic), 37b. Suš.-horaž. váp. (Rabí u Horažďovic; Bojanovice; Velké Hydčice), 38. Bud. pán. (Netolice), 39. Třeboň. pán. (Veselí nad Lužnicí, nádraží; Soběslav), 48. Luž. kotl. (Stráž nad Nisou, nádraží), 53. Podješ. (Česká Lípa, železniční násep), 60. Orl. opuky (Častolovice), 61. Dol. Poorl. (Týniště nad Orlicí), 67. Českomor. vrch. (Jindřichův Hradec), 68. Mor. podh. Vysoč., 69. Želez. hory (okolí Vrbatova Kostelce), 74. Slez. pah. (Opava-Komárov, železniční trať), 76. Mor. brána (Hustopeče nad Bečvou), 78. B. Karp. les. (Jarošov), 83. Ostr. pán. (Vítkovice, želežárny).

Celkové rozšíření: Původní v jv. a stř. Evropě, v z. a s. Evropě jen sekundární, izolované výskyty. Hranice souvislého rozšíření probíhá od Rakouska, Německa přes Českou republiku na sever do Polska, na Ukrajinu a do evropské části Ruska, na jihu zasahuje až na Balkánský poloostrov; dále na východ pokračuje přes Malou Asii, Krym a Kavkaz až do Střední Asie. – Mapy: MEUSEL et al. 1978:381.

10. *Salvia viridis* L. – šalvěj zahradní

Salvia viridis LINNAEUS Sp. Pl. 24, 1753. – Syn.: *Salvia horminum* L. Sp. Pl. 24, 1753. – *Horminum sativum* MILL. Gard. Dict., ed. 8, 1768. – *H. coloratum* MOENCH Meth. Pl. 376, 1794. – *H. viride* (L.) MOENCH Meth. Pl., 377, 1794. – *Sclarea viridis* (L.) SOJAK Čas. Nár. Muz., ser. natur., 152:22, 1983.

Exsikáty: Fl. Exs. Austro-Hung., no 945.

Jednoleté byliny. Lodyha přímá, 15–40 cm vys., od báze větvená, hustě oděná dlouhými krycími a vtroušenými žláznatými chlupy. Listy kratičce řapíkaté až přisedlé, čepel eliptická, řidčeji podlouhle vejčitá, 2–7 cm dl., 1–3 cm šir., na bázi klínovitá až uťatá, na rubu šedozeleň plstnatá, s přisedlými kulovitými žlázkami. Lichopřesleny 4–6květé, navzájem oddálené; listeny úzce kosočtverečné, dl. chlupaté, na vrcholu květenství

zvětšené, podlouhle vejčité až eliptické, bez květů, nápadně fialově nebo růžově zbarvené. Kalich dvoupyský, 9–11 mm dl., hustě žláznatě chlupatý, hor. pysk 3cípý, stř. cíp kratičký, dol. pysk dvoucípý; koruna fialová nebo růžová, korunní trubka delší než kalich, hor. pysk přímý, na vrcholu vykrojený, chlupatý, dol. pysk 3laločný, stř. lalok hluboce vykrojený. Tvrdky 2–3 mm dl., tmavohnědé. VI–VIII. Tf.

$2n = 16$ (extra fines)

Původní ve Středozeří a Malé Asii, pěstovaná v příhodných klimatických podmínkách jako letnička i v dalších regionech Eurasie. U nás jen pěstovaná jako okrasný druh, zřídka a přechodně zplaňuje.

11. *Salvia splendens* KER-GAWL. – šalvěj zářivá

Salvia splendens KER-GAWLER Bot. Reg. 7:tab. 687, 1822. – Syn.: *Jungia splendens* (KER-GAWL.) SOJÁK Čas. Nár. Muz., ser. natur., 152:21, 1983.

U nás jednoleté byliny, v oblasti přirozeného výskytu polokeře. Lodyha větvená, lysá. Listy řapíkaté, čepel vejčitá až eliptická, 5–12 cm dl., 2–5 cm šir., na bázi klínovitá až uťatá, na vrcholu dl. zašpičatělá; řapík 1–2 cm dl. Lichopřesleny 2–4květé; listeny eliptické až kopinaté, nápadně živě červené, dl. zašpičatělé; květní stopky 6–8 mm dl., hustě oděné červenými žláznatými chlupy. Kalich 15–20 mm dl., červený, v době zralosti opadávající, hor. pysk celistvý, dolní dvoucípý, cípy vejčité, zašpičatělé; koruna 5–6 cm dl., šarlatově červená, s velmi dlouhou, z kalicha vyčnívající trubicí, hor. pysk rovný, dolní 3laločný; tyčinky ukryté v koruně; čnělka z koruny dl. vyčnívající; podsemeníkový žláznatý val s postranními laloky nejkratšími. Tvrdky 3–4 mm dl., světle hnědé. VI–VIII. Hkf.

$2n = 20, 32, 36, 44$ (extra fines)

U nás pouze pěstovaná jako okrasná letnička v parcích a v zahradách. Původní v Brazílii, v současnosti hojně pěstovaná po celém světě.

Sect. 5. *Hemisphace* BENTHAM

Vytrvalé byliny. Květy v bohatých až 40květých přeslenech, květní stopky za plodu sehnuté; kalich trubkovitý nebo zvonkovitý, hor. korunní pysk ± rovný; spojidla kratší nebo stejně dlouhá jako nitky tyčinek, rostoucí ve směru nitek a jevící se tak jako jejich pokračování, kratší ramena spojidla velice krátká, přitisklá k nitce, ani sterilní pletivo prašníku není vytvořeno.

12. *Salvia verticillata* L. – šalvěj přeslenitá

Tab. 118/1

Salvia verticillata LINNAEUS Sp. Pl. 26, 1753. – Syn.: *Horminum verticillatum* (L.) MILL. Gard. Dict., ed. 8, 1768. – *Covola verticillata* (L.) MED. Phil. Bot. 2:67, 1791. – *Salvia mollis* D. DON Hort. Cantabr. 1804. – *S. peloponnesiaca* BOISS. et HELDR. in BOISS. Diagn. Pl. Orient., ser. 1, 7:47, 1846. – *Hemisphace verticillata* (L.) OPIZ Sezn. Rostl. Květ. Čes. 50, 1852.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 61. – PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 884. – Extra fines: BRAUN-BLANQUET Fl. Raet. Exs., no 576. – Fl. Exs. Bavar., no 326. – Fl. Rom. Exs., no 590.

Vytrvalé byliny s tlustým, větveným hlavním kořenem a zřídka větvenou kořenovou hlavou. Lodyhy přímé, zřídka vystoupavé, (20–)30–90 (–100) cm vys., jednoduché nebo řidčeji od báze, častěji v hor. části větvené, roztr. až hustě odstále měkce chlupaté s vtroušenými přisedlými kulovitými žlázkami, se 4–5 páry listů, přizemní listová růžice za květu chybí. Čepel listů šir. trojúhelníkovitě vejčitá, na bázi srdčitá, uťatá až střelovitá, na okraji nepravidelně zubatá až vyhlodávaná, na řapíku obvykle s 1–2 páry oddálených segmentů, na obou stranách roztr. až hustě odstále měkce chlupatá, s vtroušenými přisedlými kulovitými žlázkami; dol. lodyžní listy a listy přizemní růžice dl. řapíkaté, s čepelí (4–)6–9(–12) cm dl., (3–)5–7(–9) cm šir. a s řapíkem (3–)6–10(–15) cm dl., hor. listy až přisedlé. Lichopřesleny bohaté, 12–30květé; listeny drobné, kratší než květy, vejčité kopinaté, 8–11 mm dl., 3–5 mm šir., nazpět ohnuté, na okrajích zvlněné, na vrcholu dl. zašpičatělé, hustě chlupaté; květy na 4–6 mm dl. stopkách, po odkvětu dolů sehnutých. Kalich dvoupyský, 5–7 mm dl., zelený, fialově naběhlý až fialový, řidčeji až hustě odstále chlupatý s vtroušenými kulovitými žlázkami, hor. pysk členěný ve 3 šir. trojúhelníkovité cípy, dol. pysk dvoucípý, vz. 3cípý, cípy úzce trojúhelníkovité, zašpičatělé; koruna dvoupyská, růžovofialová až fialová, vz. špičatě bílá, 11–13 mm dl., korunní trubka 2× delší než kalich, rovná, v ústí s věnečkem chlupů, hor. pysk rovný, na vrcholu mírně vykrojený, na svrchní straně hustě pyřitý, dol. pysk dvoulaločný, lysý; tyčinky s prodlouženým spojidlem, spolu s čnělkou vyčnívající z koruny, delší rameno spojidla s fertilním prašným váčkem, kratší rameno spojidla velmi krátké, nerozšířené, bez sterilního pletiva prašného váčku, přitisklé k nitce; podsemeníkový žláznatý val se zadním lalokem nejkratším. Tvrdky elipsoidní či vejcovité, 1,6–1,9 mm dl., 1,1–1,2 mm šir., hnědé, matné. VI–VII. Hkf.

$2n = 16, 32$ (extra fines)

Variabilita: Druh proměnlivý zejména v hustotě odění, od rostlin olysálých až po hustě chlupaté, ve velikosti listů a počtu listových segmentů. Vesměs se však jedná o individuální odchylky a ekomorfozy bez taxonomického významu. U nás pouze v nominální subspecii. Z Turecka popsána subsp. *amasiaca* [S. *verticillata* subsp. *amasiaca* (FREYN et BORNM.) BORNM. Bull. Herb. Boiss., ser. 2, 8:110, 1908, syn.: S. *amasiaca* FREYN et BORNM. Österr. Bot. Z. 41:58, 1891] lišící se užšími listy (listy podlouhlé, eliptické až podlouhle vejčité) a charakterem odění (rostliny s drsnými krátkými chlupy) je udávána z Turecka, Kavkazu, Íránu a s. Iráku.

Ekologie a cenologie: Subxerothermní až mezofilní trávníky, výslunné travnaté svahy, okraje komunikací, opuštěné lomy, železniční náspy, úhory, rumiště, nádraží. Zpravidla na hlubších, vysychavých, bázemi a živinami bohatých těžších půdách. Převážně ve společenstvech svazů *Bromion erecti* (např. asociace *Salvio verticillatae-Sanguisorbetum minoris* STUDNIČKA 1980), *Festucion valesiacae* (zejména podsvazu *Astragalo austriaci-Achilleenion setaceae*), *Onopordion acanthii*, *Convolvulo-Agropyrion*, popř. řádu *Prunetalia*.

Rozšíření v ČR: V termofytiku dosti hojně, v mezofytiku roztroušeně v teplejších územích, často však zavlékána i do chladnějších oblastí, zejména na Moravě; do oreofytika jen ojediněle zavlékána. Od planárního do submontánního stupně, těžiště výskytu v kolinním a suprakolinním stupni (max.: Černá v Pošumaví, Plánička, 816 m). Původnost tohoto druhu u nás nejistá, pravděpodobně dávno zdomácnělý archeofyt, původní snad jen na xerofytních stanovištích Panonského termofytika. – Mapy: ŠMARD A 1963:map. 203 (Morava).

T: ve všech fyt. o. – **M:** 24. Hor. Poohří (Ostrov), 27. Tachov. bráz. (Stanoviště u Mariánských Lázní), 28. Tepel. vrchy (Vlkovice u Mariánských Lázní), 30. Jesen.-rak. ploš. (Hořesedly), 31. Plz. pah. (roztr.), 32. Křivokl., 35. Podbrd. (Škvořetice u Blatné), 36. Horaž. pah. (Horažďovice, dvůr Chrást; Řepice u Strakonice), 37. Šum.-novohr. podh., 38. Bud. pán. (Smrkovice u Písku, Protivín), 39. Třeboň. pán. (Třeboň; Veselí nad Lužnicí), 40. Jihočes. pah. (Týn nad Vltavou), 41. Stř. Povlt., 42. Votic. pah. (Branice, nádraží; Olbramovice), 45. Verneř. střed., 46. Lab. písk. (Rynartice u České Kamenice), 47–49. Luž. okr., 51. Polom. hory, 52. Ral.-bez. tab., 53. Podješ., 54. Ješ. hřb. (Světlá pod Ještědem), 55. Čes. ráj, 56. Podkrk., 58. Sud. mezih., 59. Orl. podh. (Bačetín; Skuhrov), 60, 62, 63, 69a. Východočes. křída, 64–66, 69. Sáz.-chrud. okr., 67. Českomor. vrch., 68. Mor. podh. Vysoč., 70. Mor. kras, 71. Drah. vrch., 73, 75. Podjes. okr., 74, 76, 83, 84. Severomor. okr., 77–82. Moravskokarp. okr. – **O:** 88g. Hornovít. kotl. (Plánička; Zátoň), 97. Hr. Jes. (Komora).

Celkové rozšíření: Původní ve Středozeří a jv. Evropě; rozšířena od Španělska (avšak jen izolované lokality) přes jv. Anglii, Francii a Německo do Polska, na Ukrajinu a do evropské části Ruska, na jihu zasahuje až na Balkánský poloostrov, do stř. Itálie a jz. Francie. Většina lokalit v sz. části stř. Evropy a všechny v sz. Evropě jsou druhotné. Na východ zasahuje do Malé Asie, Sýrie, Íránu a na Kavkaz. Zavlečená též v Severní Americe. – Mapy: HULTÉN NE 1986:810.

Kříženci

V tomto rodě dochází snadno k mezidruhové hybridizaci. Kříženci jsou známi zejména mezi druhy rostoucími ve Středozeří. Na území České republiky se spontánně vyskytuje pouze hybrid mezi *Salvia pratensis* a *S. nemorosa*.

7 × 6. *Salvia nemorosa* × *pratensis* = *Salvia* × *sylvestris* L. Sp. Pl. 24, 1753.

Syn.: *Salvia elata* HOST Fl. Austr. 1:24, 1827. – *S. ambigua* ČELAK. Prodr. Fl. Böhm. 2:349, 1873.

Exsikáty: Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 949. – SCHULTZ Herb. Norm., no 2770.

Vytrvalé, statné byliny s tlustým hlavním kořenem a často větvenou kořenovou hlavou. Lodyhy přímé až vystoupavé, v hor. části bohatě větvené, až 130 cm vys., oděné jednoduchými chlupy, v hor. části s přisedlými kulovitými žlázkami, rovnoměrně olistěné po celé délce, přizemní růžice listů chybí. Listy řapíkaté, čepel na svrchní straně lesklá, lysá nebo jen roztr. chlupatá, na spodní straně hustě šedopýřitá; čepel dol. listů šir. vejčitá, 13–17 cm dl., 3–5 cm šir., na okraji vroubkovaná, horních podlouhle vejčitá, na bázi uťatá, na okraji zubatá; řapík dol. listů až 14 cm dl. Květy v 4–5květých lichopřeslenech; květní stopky 2–3 mm dl.; listeny kratší než kalichy plně rozvité květů, 6–8 mm dl., 5–7 mm šir., fialové, na okraji vlnatě chlupaté. Kalich opadavý, 6–9 mm dl., fialový, dl. chlupatý, bez žláznatých chlupů, s roztroušenými, přisedlými kulovitými žlázkami; koruna 15–20 mm dl., fialová, zřídka špinavě bílá, korunní trubka mírně prohnutá; prašníky obvykle bez pylu, vz. pyl vyvinutý. Tvrdky často nevyvinuté.

Kříženci se vyskytují nahodile v areálu obou rodičovských druhů zejména ve fyt. o.: 2. Stř. Poohří, 4. Loun.-lab. střed., 16. Znoj.-brn. pah., 17. Mikul. pah. a 20. Jihomor. pah. Na lokalitách křížence nevytváří početnější populace, je přítomen obvykle pouze v několika exemplářích.

Poznámka: Ojediněle byl u nás nalezen zplanělý americký druh – *Salvia reflexa* HORNEM. (Enum. Pl. Hort. Hafn. 34, 1807. – Syn.: *Salvia lanceolata* BROUSS. Elench. Horti. Bot. Monspel. 15, 1805, nom. illeg., non LAM. 1791) – šalvěj přehnutá. Jsou to jednoleté byliny s lodyhou přímou, větvenou, 30–60 cm vys. Listy jsou řapíkaté, čepel čárkovitě kopinatá až kopinatá, 30–50 mm dl., 4–12 mm šir., na vrcholu ± tupá, na bázi klínovitě se zužující, na okrajích celokrajná nebo s několika páry nevýrazných zubů; dol. listy s řapíkem 8–20 mm dl., řapík hor. listů kratší. Květy jsou uspořádány ve 2–3(–4)květých, navzájem oddálených lichopřeslenech, s drobnými kopinatými, 1–3 mm dl. listeny a krátkými květními stopkami. Kalich je dvoupyský, ca 7 mm dl., na žilkách pýřitý, s hor. pyskem celistvým a dolním dvoucípým. Koruna je dvoupyská, 6–8 mm dl., modrá, s hor. pyskem celistvým a dolním 3laločným, až 2x delším než horní pysk. Tvrdky jsou vejcovité, ca 2 mm dl. Původní areál zahrnuje jižní teplé oblasti Severní Ameriky (severně po Severní Dakotu a Utah, jižně až po Mexiko). V ČR nalezena ojediněle zavlečená v Brně (KRIST 1934 BRNU) a na skládce u Ivanovic (GRÜLL et GUTTL 1972 BRNU).